

6. Толковый словарь Даля [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://slovardalya.ru/>. – Назва з екрану.

7. Goodlad J. I. A place Called School: Prospects for the Future (Twentieth Anniversary Edition) / J. I. Goodlad. – New York : McGraw Hill Professional, 2004. – 413 p.

РЕЗЮМЕ

Е. С. Комар. Тьюторское сопровождение развития взрослых учеников в условиях открытого образовательного пространства.

Социальный статус индивида определяет его профессиональная компетентность, мобильность и опыт, что обеспечивает своевременную адаптацию к изменениям и, соответственно, конкурентоспособность на рынке труда.

В статье рассмотрено понятие тьюторства и тьюторского сопровождения взрослых при обучении, освещены особые требования к обеспечению тьюторства взрослых учащихся в условиях открытого образовательного пространства. Привлечено внимание к значимости качественного профессионального образования взрослых в течение жизни, что привело к необходимости специалистов-фасилитаторов, которые должны обладать не только соответствующими профессиональными знаниями, умениями и навыками, способными к внедрению в учебный процесс новейших технологий обучения, а также выполнять роль психолога.

Ключевые слова: тьютор, тьютор-фасилитатор, тьюторство, опыт, образование, принципы обучения взрослых, интерактивные технологии.

SUMMARY

O. Komar. Tutor support of adult learners development in conditions of open educational space.

The article reveals the problem of tutoring and tutor support of adult learners during their lifelong education; special requirements for adult learners tutoring in the open educational space are identified. Attracted attention to the importance of quality of professional education for adults, leading to the need for specialist facilitators who must have not only the professional knowledge, skills and abilities, able to implement the learning process of new learning technologies as well as serve as a psychologist.

Key words: tutor, facilitator, tutoring, experience, education, principles of adult learning, interactive technology.

УДК 37.0:1:316.422

Л. С. Левченко, В. В. Мурашковська

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЛАНУВАННЯ СІМ'Ї

Автори статті аналізують соціальний, історичний і демографічний аспект проблеми планування сім'ї. Планування сім'ї представлено як напрям державної політики та внутрішньосімейний процес. Робиться висновок, що закритість приватного життя сім'ї для державного втручання повинна поєднуватися з розвиненою відповідальністю сім'ї за свої рішення і плани. Соціальна робота в сфері планування сім'ї повинна привести до відповідального ставлення батьків до виховання та утримання дитини, спільного обговорення та обопільної згоди в питанні вибору часу народження дитини і засоби контролю дітородної функції.

Ключові слова: сім'я, планування сім'ї, внутрішньосімейний процес, державна політика, соціальна робота.

Постановка проблеми. Україна, як і більшість країн світу, підписала найважливіші декларації й інші міжнародні документи із прав людини, які говорять про право жінки на отримання адекватної медичної допомоги на

основі інформації, консультування та послуг із планування сім'ї, право дитини на здорове і бажане народження, та право подружніх пар самотійно і свідомо вирішувати, скільки, де і коли їм народжувати дітей.

Інтерес до теми планування сім'ї пояснюється, перш за все, значними змінами рівня народжуваності в усьому світі: в одних країнах народжуваність зростає, в інших – знижується. В Україні вивчення планування сім'ї пов'язано з несприятливою демографічною ситуацією. З кінця 1990-х рр. народжуваність почала різко скорочуватися. Одночасно помітно піднялася смертність. У результаті на початку 90-х років XX ст. уперше був зареєстрований негативний приріст населення. Чимало сімей у нашій країні відкладають народження дітей (демографи називають це «відкладеною народжуваністю»), так як бояться за їхнє майбутнє. Але багато хто сподівається на подальше поліпшення соціально-економічних умов життя і стабілізацію суспільства. Враховуючи це, сьогодні дуже важливо зберегти здоров'я майбутніх батьків, щоб згодом вони змогли мати здорових бажаних дітей. Динаміка норм дітей у сім'ї в соціокультурі в цілому, відображає перехід від багатодітної до малодітної сім'ї. Дана тенденція супроводжується поширенням засобів контролю репродуктивної поведінки людини, зростанням їх різноманітності й ефективності. Активізація застосування контрацептивів пов'язано з трансформацією моральності. Планування сім'ї – це завжди моральний вибір. Аборти, бездітність, діти, народжені поза шлюбом, «соціальне сирітство», безпритульність, венеричні хвороби, розлучення – все це перестає бути рідкістю і вже не вважається чимось асоціальним і аморальним. Всі ці фактори зумовлюють актуальність дослідження впливу соціальних систем дошлюбної поведінки і вибору шлюбного партнера, малодітності, бездітності, відкладання народжуваності, безпліддя, безконтрольності сексуальної поведінки, абортів і використання контрацептивів на здоров'я нації, її соціальний, психологічний та моральний стан. Звернення до теми планування сім'ї з соціально-етичних позицій дозволить нам не тільки осмислити минулі помилки, але і визначити оптимальні напрями розвитку суспільства.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти планування сім'ї як соціальної проблеми.

Аналіз актуальних досліджень. Як основний суб'єкт планування сім'я стала предметом активних досліджень багатьох учених: М. Вебера, Е. Гіденса, П. Сорокіна [5, 21], А. Антонова, В. Медкова, А. Волкова [4, 22], Л. Савінова, І. Бестужева-Лади, І. Кона, Г. Силласте, С. Голода, І. Дементьєвої, Є. Холостової, Л. Василенко, Л. Шинелевої, А. Харчева, М. Мацковського, Дж. Меддока [2, 10-11] та інших.

Етичні й соціально-правові особливості взаємовідносин між чоловіком та жінкою в родині, застосування репродуктивних технологій досліджені в роботах О. Огурцова, П. Тищенко, О. Скрипника, Р. Александрової [1, 11], Е. Фромма, А. Швейцера, А. Гусейнова, Ф. Нежметдиновой, Б. Юдина та інших.

Виклад основного матеріалу. Вивчення історії показало, що планування числа і часу народження дітей здійснювалося протягом усієї історії розвитку сім'ї. Батьки цілеспрямовано контролювали свою репродуктивну поведінку, незалежно від того, чи була вона спрямована на багатодітність або малодітність. Певне число дітей в сім'ї визначалося нормами, що існували в тому чи іншому суспільстві на тому чи іншому етапі історії. Засоби для досягнення цих цілей були вельми різноманітні, тобто не тільки природні біологічні обмеження у вигляді захворювань або безпліддя, але і штучні заходи: статеві табу, аборт, різні зілля. Зміни в планах родини щодо числа дітей відбувалися паралельно зі змінами в самому інституті сім'ї: патріархальна багатодітна сім'я поступово змінювалася дітоцентристською і подружньою з малою кількістю дітей, взагалі сім'я стала характеризуватися різноманіттям форм сімейних відносин [3, 55]. Найбільш істотні зміни в галузі планування сім'ї відносяться до початку ХХ століття. Саме до цього часу відносяться перші спроби формування соціального інституту планування сім'ї як такого. Його створенню сприяла, перш за все, така глобальна потреба, як необхідність обмежити швидкі темпи приросту населення на планеті [9, 44]. Ця ідея виходила від урядів розвинених країн, від їх бажання вирішити проблему перенаселеності в країнах, що розвиваються через обмеження народжуваності в них. Інститут планування сім'ї також став використовуватися і в самих розвинутих країнах, але вже з метою підтримання чисельності населення на певному рівні, через підвищення народжуваності.

У нашій країні інститут планування сім'ї використовується у вигляді заходів демографічної політики в цілях вирішення проблеми депопуляції. Необхідно відзначити, що певні законодавчі заходи по стимулюванню або обмеженню народження дітей в сім'ях існували і в найдавніших людських цивілізаціях, наприклад, у рабовласницьких. Змінювалися соціальні, економічні, моральні і психологічні потреби, що роблять вплив на дошлюбну поведінку молоді, вступ у шлюб, результати репродуктивної поведінки подружжя і використання ними контрацептивних засобів. Зароджувався інститут планування сім'ї з метою підпорядкування інтересів сім'ї державним, тобто контрольована репродуктивна поведінка сім'ї в певному напрямі.

Однак у сучасних умовах, особливо в розвинених країнах, у реалізації заходів планування сім'ї вже діє принцип пріоритету інтересів окремої людини, окремої сім'ї. Зародився він як відповідь на демографічні диспропорції і був спочатку налаштований на зниження народжуваності. Тепер інститут планування сім'ї зазнав істотних змін. Його нерідко перестають розглядати як регулювання народжуваності в країні, а починають розуміти як планування часу народження дітей в окремій родині. Тому актуальним стає дослідження самого процесу прийняття подружжям рішення про народження дітей. Ми розуміємо цей процес як планування сім'ї, тобто процес створення сім'ї, формування можливого плану про народження дітей, підготовки подружжя до появи дитини, догляд за нею після народження. Визначення цілей і принципів планування сім'ї значною мірою залежить від збігу цінностей та орієнтирів чоловіка і дружини, від поєднання їх сімейно-подружніх ролей. Формування цього плану відбувається на всіх стадіях створення і розвитку сім'ї: в період дошлюбної поведінки, перші роки сімейного життя, під час підготовки до народження першої дитини. Потім відбувається коригування плану, підготовка до народження другої і наступних дітей з урахуванням думки і поведінки вже народжених дітей [11, 23]. До кінця спільного життя подружжя починає впливати на формування планів у власних дітей. Природно, що процес планування сім'ї неможливо вивчити з позицій тільки однієї науки, так як на кожному етапі його дозрівання і реалізації в ньому проявляється той чи інший аспект: соціальний, етичний, психологічний, медичний, правовий тощо. Розгляд теоретичних основ планування сім'ї має відбуватися з позицій міждисциплінарного підходу, тобто з погляду не тільки демографії, а й соціології, медицини, психології, етики, теорії соціальної роботи та інших наук. Планування сім'ї як процес реалізації батьками, подружжям своїх репродуктивних прав припускає, перш за все, свободу у вирішенні питання про кількість дітей, терміни їх народження, можливості регулювати дітонародження у відповідності з конкретною ситуацією в родині [8, 3]. Результатом цього має стати поява на світ тільки бажаних дітей від здорових і готових до цієї події батьків. Відповідальне ставлення пар і індивідумів до реалізації репродуктивного права означає, що вони повинні брати до уваги потреби не тільки наявних, а й майбутніх дітей, а також бути відповідальними за виховання дітей перед суспільством. Проведений аналіз результатів численних досліджень показує безліч факторів, що впливають на рішення подружжя про народження дітей. Найбільш ретельно в дослідженнях вивчені і виміряні соціально-економічні фактори, зокрема рівень доходу сім'ї, житлові і побутові умови, а також професійний, освітній статус членів сім'ї [10, 34]. Однак маловивченою є

причина відмови від народження дітей, але, тим не менш, часто названою в ході опитування експертів, є небажання майбутніх батьків брати на себе зобов'язання по догляду за дитиною, відповідальність за її виховання. Причому це небажання пов'язане з тим, що подружжя усвідомлює свою непідготовленість (у першу чергу моральну, психологічну) до народження дитини, а не з тим, що просто не бажають виконувати батьківські обов'язки. Реальна оцінка й усвідомлення майбутніми батьками своєї підготовленості пов'язана з вимогами і самого суспільства. У даний час у суспільстві виникла нова потреба – потреба в біологічно і соціально здорових, у відповідальних і підготовлених батьках. Причому більше значення надається саме психологічній підготовленості до виховання дитини, створенню найкращих умов саме для психологічного розвитку дитини. Цей процес часто пов'язаний з тим, що сім'я, отримавши пріоритет у відносинах з державою, стала поступово вчитися брати на себе відповідальність за прийняті рішення, за своє майбутнє, за долю своїх дітей [6, 21–24]. Щоб підвищувати це відчуття відповідальності в сім'ї держава повинна створювати відповідну систему служб, щоб батьки мали вільний доступ до засобів реалізації свого рішення. Існуюча система з планування сім'ї допомагає кожній людині зробити вільний і усвідомлений вибір: народжувати чи не народжувати дітей, коли і скільки їх мати. Не треба забувати про головну умову – сім'я сама може вирішити скільки і в який час їй слід мати дітей. Заклики з боку урядовців до підвищення народжуваності повинні ґрунтуватися на тому, що завдання держави полягає в створенні сприятливих соціальних умов, спокійного морального клімату в країні. Відповідно змінюється ступінь втручання з боку держави, суспільства в процес вибору і застосування тих або інших репродуктивних технологій, тобто в залежності від участі й рівня відповідальності батьків та держави в подальшому вихованні та утриманні дитини. Соціально-етична оцінка застосування засобів контрацепції та дослідження соціологією наслідків цього застосування – це особливе і вкрай важливе питання. Вибір репродуктивних технологій подружжям, наприклад, аборт, повинен ґрунтуватися на обопільному рішенні майбутніх батьків, оскільки сучасна контрацепція – це не просто набір медичних методик, а складний інструмент впливу на права і бажання інших членів сім'ї [4, 11].

Держава має здійснювати цілий комплекс заходів і створювати мережу служб з охорони здоров'я для своїх громадян, але окрема людина, сім'я не повинні знімати з себе відповідальності у прийнятті такого рішення, як планування вагітності та народження дитини. Поширення служб планування сім'ї говорить про збільшення потреби в населення у відповідних послугах. Люди все більше усвідомлюють важливість

планування часу народження дитини, необхідність грамотного використання контрацепції для збереження свого здоров'я та здоров'я своїх майбутніх дітей. Необхідно і надалі поширювати серед населення ідеї відповідальної репродуктивної поведінки: за допомогою реклами в ЗМІ, пропагандистської та виховної роботи, насамперед, серед молоді. Проте завдання по поширенню ідей свідомого батьківства важко досягти зусиллями тільки однієї держави без усвідомлення кожною родиною всієї важливості проблем планування сім'ї.

Розвиток системи служб планування сім'ї в Україні має певну історію. Рівень послуг у даній сфері планування сім'ї довгий час залишався незадовільним, у структурі засобів попередження вагітності головним був аборт. Вирішення багатьох проблем почалося з організації центрів планування сім'ї. Їхня спільна робота з громадськими організаціями привела до зниження числа абортів, поширення контрацепції, що дозволяє зберегти репродуктивне здоров'я населення.

Висновки. Усвідомлення проблеми планування сім'ї не як медичної, а як соціальної залучило в цю сферу фахівців різних профілів, у тому числі й соціальних працівників. У конструктивній взаємодії соціальних служб різні відомства – охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та інших, а також громадських об'єднань закладений ключ до успіху в реалізації найважливішого завдання охорони соціального і репродуктивного здоров'я українських громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдеев А. И. Планирование семьи: теория и практика / А. И. Авдеев // Жизнедеятельность семьи: тенденции и проблемы. – М., 1990. – № 4. – С. 243–255.
2. Антонов А. Г. Эволюция норм детности и типов демографического поведения / А. Г. Антонов ; ред. Л. Рыбаковский. – М., 1986. – 125 с.
3. Бойко В. М. Малодетная семья: социально-психологический аспект / В. М. Бойко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Мысль, 1988. – 237 с.
4. Голод С. П. Семья и брак: историко-социологический анализ / С. П. Голод. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1998. – 272 с.
5. Кириллова Н. И. Планирование семьи: социальный аспект / Н. И. Кириллова // Социалистический труд. – 1991. – № 3. – С. 3–12.
6. Кон И. С. Введение в сексологию / И. С. Кон. – М. : Медицина, 1988. – 320 с.
7. Коч Л. А. Креативная этика. Психология освоения подростками этических норм и понятий / Л. А. Коч. – М. : Изд-во НПО «МОДЭК», 2000. – 192 с.
8. Красников Н. П. Православная этика: прошлое и настоящее / Н. П. Красников. – М. : Православие, 1988. – 98 с.

РЕЗЮМЕ

Л. С. Левченко, В. В. Мурашкова. Социальные аспекты теории и практики планирования семьи.

Авторы статьи анализируют социальный, исторический и демографический аспект проблемы планирования семьи. Планирование семьи представлено как направление государственной политики и внутрисемейный процесс. Делается

вывод, что закрытость частной жизни семьи для государственного вмешательства должна сочетаться с развитой ответственностью семьи за свои решения и планы. Социальная работа в сфере планирования семьи должна привести к ответственному отношению родителей к воспитанию и содержанию ребенка, совместному обсуждению и обоюдному согласию в вопросах выбора времени рождения ребенка и средства контроля детородной функции.

Ключевые слова: семья, планирование семьи, внутрисемейный процесс, государственная политика, социальная работа.

SUMMARY

L. Levchenko, V. Murashkovska. Social aspects, theories and practices of a family planning.

The authors of this article analyse social, historical and demographic aspects of the problem of the family planning. The F. p. was represented as one of state policy's directions and interior process in the family. According to it personal life of the family for the state interference must be combined with developed responsibility of the family for it's own decisions and plans. Social work in the family planning's sphere must bring to responsible attitude of the parents to upbringing and allowance of a child, common discussion and common consent in questions about time of child birth and means of control of genital function.

Key words: family, family planning, state policy, social work, interior process in the family.